

ตรวจสอบท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจ : บทบาทพ่อค้าคนกลางในการรับซื้อผลิตผล
ทางการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

นางสาววันเพ็ญ ป้อราช

ศูนย์วิทยพัทยากร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาศึกษามหาบัณฑิต

ภาคศึกษามหาบัณฑิตและมานุษยวิทยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2526

ISBN 974-562-692-9

015214

I16346178

LOCAL MARKET AND ECONOMIC DEVELOPMENT : A CASE STUDY OF THE ROLE
OF MIDDLEMAN IN AGRICULTURAL MARKET IN WANG SAIPHUN
DISTRICT, PHICHIT PROVINCE

Miss Wanpen Runnaraj

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Sociology and Anthropology

Graduate School

Chulalongkorn University

1983

หัวข้องานพิมพ์

ตลาดท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจ บทบาทหอการค้ากลางในการ
รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอวังทรายพูน
จังหวัดพิจิตร

โดย

นางสาววันเพ็ญ บัณฑิต

ภาควิชา

สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุ้มทรัพย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาคำหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

[Handwritten signature]

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประสิทธิ์ บุญภาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

[Handwritten signature]

ประธานกรรมการ

(ประธานศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ คงภาค)

[Handwritten signature]

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุ้มทรัพย์)

[Handwritten signature]

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ตลาดท้องถิ่นกับการพัฒนาเศรษฐกิจ : บทบาทพ่อค้าคนกลางใน
 การรับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอ
 วังทรายพูน จังหวัดพิจิตร

ชื่อนิสิต นางสาววันเพ็ญ ปันนราช

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุณินทร์พันธุ์

ภาควิชา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

ปีการศึกษา 2526

บทคัดย่อ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปของเกษตรกรทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลิต
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพทั่วไปของพ่อค้าคนกลาง พ่อค้าระดับต่าง ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าและกับเกษตรกร ตลอดจนเงื่อนไขและเหตุจูงใจที่เกษตรกรติดต่อค้าขายกับพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งการมีสินเชื่อกับพ่อค้าคนกลาง
3. เพื่อศึกษาถึงการจึกระเบียบของตลาดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้ทราบถึงโครงสร้างการตลาด วิธีการตลาดและวิปฏิบัติของตลาด ความเคลื่อนไหวของราคา ลักษณะระบบข่าวสารการตลาด และลักษณะการขนส่งสินค้าเกษตรกรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

โดยที่การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีและเลือกอำเภอที่ทำการศึกษา
 ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มี

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ซึ่งส่วนมากเป็นเอกสารของทางราชการ เอกสารงานวิจัยของนักวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรและพ่อค้าคนกลาง

๒. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยสนาม ใช้เป็นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลเป็นข้อมูลที่ไต่จากการศึกษา สัมภาษณ์และสังเกตการณ์โดยเข้าไปมีส่วนร่วม โดยผู้ศึกษาไต่ออกไปศึกษาภาคสนามด้วยตนเอง ในระหว่างวันที่ 15 มิถุนายน - 10 กันยายน 2525 ผู้ที่อยู่ในข่ายที่ถูกสัมภาษณ์ประกอบด้วย

ก. ชาวนาหรือเกษตรกรทั้งหมด 150 ครัวเรือน ใน 7 หมู่บ้าน โดย สัมภาษณ์ผู้ที่ เป็นหัวหน้าครอบครัว

ข. ผู้ที่ซื้อข้าวจากชาวนา คือพ่อค้าในระคับต่าง ๆ เจ้าของโรงสี นายหน้า จำนวนทั้งหมด 25 คน

ค. ผู้ให้ข่าวสำคัญ เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน ชาราชการ เพื่อให้ทราบถึง สภาพทั่ว ๆ ไปและการดำรงชีวิตของชาวนา

การวิเคราะห์และแปลความข้อมูล ใ้การพรรณนาเชิงสถิติ ส่วนข้อมูลที่เป็น ตัวเลขจะแสดงเป็นร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาปรากฏว่า ชาวนาในเขตกอ่าเกอวังทรายพูนยังมีฐานะความเป็นอยู่ ยากจน มีปัญหาในเรื่องกรรมสิทธิ์ในที่ดินและมีหนี้สิน คือจะเป็นผู้เช่านาถึงร้อยละ 56.67 และเจ้าของที่นาที่ชาวนาเช่าทำอยู่ส่วนใหญ่เป็นของพ่อค้าถึงร้อยละ 43.01 นอกจากนี้ ชาวนายังมีปัญหาในเรื่องหนี้สิน คือมีหนี้สินร้อยละ 71.33 โดยก่มาจากสถาบันการเงิน ของรัฐบาลร้อยละ 56.08 และกจากเอกชน 43.93 ส่วนทางด้านการศึกษาของชาวนา ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ ป.4 มีผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสืออ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ถึงร้อยละ 15.34

ลักษณะการผลิต เป็นการทำนาค้าที่ต้องอาศัยน้ำฝนสำหรับทำนา เทคนิคการ ผลิตมีทั้งแบบเก่า เช่นการไถนาคั่วควาย และใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การไถนา คั่วแทรกเตอร์ การใส่ปุ๋ย เป็นต้น ผลผลิตที่ได้เฉลี่ย 30-45 ถัง/ไร่ สำหรับแรงงาน ที่ใช้ในการผลิต ใช้ทั้งแรงงานในครัวเรือนและการจ้างแรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็น แรงงานที่รับจ้างอยู่ในหมู่บ้าน

การขายผลผลิต ในหมู่บ้านไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อขายผลผลิตจะเป็นในลักษณะค่างคนค่างขาย ซึ่งการขายจะมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. การค้าขายกัวยขอมุกพันทางหนี้สิน การขายในลักษณะนี้จะเป็นเงื่อนไขที่ชาวนาที่เป็น "ลูกนา" หรือ "ลูกหนี้" รองหอค้าอยู่ โดยชาวนาจะขายผลผลิตส่วนที่เหลือของตนหลังจากที่จ่ายเป็นค่าเช่านาและคอกเบี้ยแล้วให้ทันพ่อค้าที่เป็นเจ้าของนา ทั้งนี้ก็เพราะชาวนาหวังผลที่จะได้รับความช่วยเหลือจากพ่อค้าในฤดูกาลทำนาปีต่อไป สำหรับราคาซื้อขายกันส่วนใหญ่แล้วก็จะ เป็นราคาตลาด จากขอมุกพันทางหนี้สินนี้ ชาวนาอาจจะเสียเปรียบพ่อค้าในเรื่องของอัตราดอกเบี้ยที่พ่อค้าคิดสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยของสถาบันการเงินของรัฐบาล และจากการที่เป็นหนี้สินนี้ทำให้ชาวนาต้องรับขายข้าวตั้งแต่เก็บเกี่ยวเสร็จใหม่ ๆ ทั้ง ๆ ที่ราคาในช่วงนี้ต่ำ เพื่อที่จะนำเงินมาใช้หนี้และใช้จ่ายในครอบครัว

2. การค้าขายกันด้วยความสนิทสนมคุ้นเคย ซึ่งเป็นลักษณะที่ชาวนามีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับพ่อค้าเป็นอย่างดี เป็นการการขายที่ถักคอกค้าขายกันมานาน จนทำให้เกิดความไว้วางใจและจะขายผลผลิตให้เป็นประจำทุกปี

3. การค้าขายกัวยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นชาวนาที่ฐานะทางเศรษฐกิจดี ทั้งนี้จึงทำให้ชาวนามีโอกาสที่จะเลือกขายผลผลิตของตนให้กับพ่อค้าคนใดก็ได้ที่ราคาสูงสุด

ส่วนในค่านของทัศนคติของชาวนามีต่อพ่อค้าทั้งค่านการดำเนินการค้า ความสัมพันธ์ส่วนตัวและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้าน โดยทั่วไปชาวนามีทัศนคติในทางดีคือการดำเนินการค้าและความสัมพันธ์ส่วนตัวกับพ่อค้า ส่วนทัศนคติค่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของหมู่บ้านส่วนใหญ่จะเป็นไปในทางลบ

ในค่านของพ่อค้าคนกลาง มีลักษณะที่เอื้ออำนวยที่ทำให้เกิดการแข่งขันกันในตลาด ซึ่งจะส่งผลประโยชน์ถึงชาวนาโดยตรง โดยที่ในเขตชุมชนตลาดวังทรายพูนมีพ่อค้าที่ดำเนินการซื้อขายผลผลิตทางการเกษตร ถึง 15 ราย ทำให้เกิดมีการแข่งขันกันสูงในการดำเนินการค้า ส่วนความสัมพันธ์ในหมู่พ่อค้าจะเป็นสัมพันธ์ทาง

เครือข่ายมากกว่าความสัมพันธ์ทางการค้า ลักษณะการทำการค้าจะเป็นแบบต่างคนต่างค้าไม่มีการร่วมมือประสานผลประโยชน์ทางการค้า ทำให้การค้าภายในเขตจังหวัดชายเหนือมีการแข่งขันกันสูงและจะส่งผลกระทบต่อชาวนาทำให้ได้รับประโยชน์ในส่วนของราคาและการเลือกซื้อเป็นคน.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Local Market and Economic Development : A Case Study
of The Role of Middleman in Agricultural Market in
Wang Sai Pnum District, Phichit Province

Name Miss Wanphen Punnaraj

Thesis Advisor Associate Professor Preecha Kuwinpant Phd.

Department Sociology and Anthropology

Academic Year 1983

ABSTRACT

Objectives of the Research

1. To study general economic and social conditions of farmers including production and marketing.
2. To study general conditions of middleman and farmer's motivation in dealing with selling and getting credit from middleman.
3. To study the organization of local agricultural market in order to understand its structure, marketing channel, price fluctuation, communication and transportation system.

Methodology

This research is a case study carried out in a specific district.

Data are composed of

1. Documents from both government and individual research reports compiled by variance scholars concerning farmers and middleman.

2. Data obtained from field observations and interviews conducted by the researcher are main information for the analysis. The field study was carried out from June 15 to September 10, 1982. The interviewees consisted of the following group of people:

A. 150 household heads who are farmers in 7 village in Wang Sai Phun District.

B. Middlemen at all levels of the local market, such as middlemen in the district market, ricemill owner and brokers. The total number of middlemen is 25.

C. Tambon and village headman, civil servants are those who gave general information about the farmer's living conditions and their way of life. They contributed important information for this study.

The analysis is descriptive statistics and figures are presented in percentage

Finding

The result showed that farmers in Wang Sai Phun District were economically poor, landless and in debted 56.67% were tenant farmers and 43.01% of the landlords were traders. Out of these farmers 71.33% were in debted. They borrowed money from government financial institution (56.68%) and private sector (43.93%). Their educational level was generally not higher than Prothom 4, and 15.34% of them were illiterate.

The method of cultivation was transpanting method (Na Dam Method) depending a great deal on rain. Rice production technique

included both traditional technique, such as using buffaloes to plough the land and modern technology such as using tractors and fertilizers. The average yield per rai was about 300-450 kgs. There were two kind of labourers employed in the field. The first kind was household labour. The other was hired-labourers who mostly came from within the village itself.

The farmers didn't generally organize as a selling cooperatives. Each sold individually of selling crops can be classified.

1. Debt-related selling. After the payment of rental fees and interest with rice, the farmers who were "look na" or debtors generally sold the rest of the produce to the money - lenders or landlords in order that they might receive help from them in the next cultivation season. The crop was usually sold at the market price. However, because of the debt obligation, farmers were at a disadvantage. They had to pay higher rate of interest than the rate of the government. Moreover they had to sell their produce immediately after harvesting so that they could obtain money to pay for their debt and for household expenditure.

2. Selling with intimation. That is, there was a close relationship between farmers and middlemen who had been dealing with each other for sometime until a trust was created. Farmers sold their produces to that trader every year.

3. Maximum profit selling. This method was practiced only by well to do farmers. Therefore farmers had the chance to sell their produces to anyone who offered the highest price.

Farmers had a positive attitude towards traders and their activities and enjoyed such personal relationships. On the contrary, their attitude toward traders' participation in village activities was negative.

As for middlemen, they competed with each other fiercely in marketing and this gave farmers in Wang Sai Phun District an advantage. There were about 15 middlemen who were involved in marketing. Cooperation among middlemen was on a kinship basis rather than on a business relationship. There was no known business co-operation among middlemen as they did business individually. They did compete with each other which in turn enabled farmers of Wang Sai Phun District to increase their shares in selling their crops.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กติกกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ได้รับความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อในด้านต่าง ๆ จากบุคคลหลายท่านด้วยกัน ซึ่งข้าพเจ้าขอขอบพระคุณไว้ ณ. ที่นี้ ด้วยความซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา คุวินทรพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนแนะนำความถี่ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ตลอดมา

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิวัฒน์ คงคากุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อนึ่ง ผู้วิจัย ได้รับความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูล ณ. อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร จากคุณศิริพันธุ์ เกษตรธรรม และเจ้าหน้าที่ราชการของอำเภอวังทรายพูนเป็นอย่างดี และขอขอบคุณ ท่านนั้น ผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรในเขตอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร ทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี รวมทั้งเพื่อน ๆ ทั้งหลายที่ได้ความช่วยเหลือร่วมมือทุก ๆ ด้าน จนทำให้วิทยานิพนธ์ได้สำเร็จลงได้ด้วยดี จึงขอขอบคุณไว้ในโอกาสนี้ด้วย.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	
	แนวความคิดและขอบข่ายทฤษฎีในการวิจัย	12
	ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหา	23
	สมมุติฐานการวิจัย	31
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	31
	ตัวแปรในการวิจัย	32
	การนิยามตัวแปร	33
	ขอบเขตในการศึกษา	36
	วิธีการศึกษาและวิธีการวิจัย	38
	ประโยชน์ที่ไ้จากการวิจัย	44
	ข้อจำกัดในการวิจัย	45
2	สถานที่ทำการวิจัย	46
	ลักษณะทั่วไปของอำเภอวังทรายพูน	46
	ลักษณะของหมู่บ้านและการตั้งบ้านเรือน	49
	การจัดระเบียบทางสังคมของหมู่บ้าน	54
	ลักษณะของประชากรและการศึกษา	59
	เศรษฐกิจของอำเภอและชุมชนตลาดวังทรายพูน	62
	ลักษณะทางการงานการเมืองการปกครอง	72
3	สภาพทั่วไป ของเกษตรกรและการจำหน่ายผลผลิต	74
	ฐานะทางเศรษฐกิจ	75
	ระดับการศึกษา	86
	ลักษณะการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตของชาวนา	88
	ความสัมพันธ์ในหมู่เกษตรกร	91
	ต้นทุนการผลิตและผลคอบแทนของเกษตรกร	107

4	บทบาทของพ่อค้าคนกลางในศตวรรษที่ 21	111
	ลักษณะของตลาดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	112
	ลักษณะของบุคคลและวิธีกาเป็นการค้าในตลาดผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร	114
	ความสัมพันธ์ในหมู่พ่อค้าคนกลาง	122
	วิธีการตลาดและวิธีปฏิบัติของตลาด	136
	ความสัมพันธ์ของราคาสินค้ากับปัจจัยต่าง ๆ ในเขตวิงทรายพูน	143
	ต้นทุนและผลกำไรของพ่อค้าคนกลาง	147
5	ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าคนกลางกับเกษตรกร วิเคราะห์ในแง่	
	เศรษฐกิจและสังคม	151
	การค้าขายหรือแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์กันด้วยความถูกต้องทางหนี้สิน	151
	การค้าขายหรือแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์กันด้วยความไว้วางใจ	160
	การค้าขายหรือแลกเปลี่ยนผลิตภัณฑ์กันด้วยประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยตรง	164
	ปัจจัยที่อาจจะเอื้ออำนวยให้พ่อค้าได้เปรียบราวนา	169
	ทัศนคติของชาวนาคนใบบายประกันราคาสินค้าของรัฐบาลและตลาด	
	พ่อค้าคนกลาง	173
6	สรุปและขอเสนอแนะ	181
	บรรณานุกรม	193
	ภาคผนวก	197
	ประวัติผู้เขียน	218

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	มูลค่าสินค้าออกและสินค้าเข้าทั้งหมด พ.ศ. 2521 - 2524...	44
2	แสดงจำนวนครัวเรือนและประชากรในเขตอำเภอวังทรายพูน	80
3	แสดงจำนวนนักเรียน ครูและโรงเรียน ปี 2525 ในอำเภอ วังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	61
4	แสดงลักษณะการถือครองที่ดินของครัวเรือนที่มีอาชีพทำนา	77
5	อัตรารายย่อยของลักษณะการถือครองที่ดินจำแนกตามขนาด ที่ดินที่ถือครอง	78
6	แสดงแหล่งที่เขานำร่องขบวนการอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	79
7	ตารางหนี้สินของชาวบ้านอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	81
8	แสดงแหล่งกักเก็บเงินของชาวบ้านอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	82
9	แสดงการให้สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร	83
10	แสดงจำนวนหนี้สินของชาวบ้านอำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร	86
11	แสดงแหล่งรวบรวมราคาสารคานราคาของชาวบ้าน	87
12	แสดงลักษณะการขายผลผลิตของชาวบ้าน	106
13	แสดงสาเหตุที่ควรรับขายผลผลิตของชาวบ้าน	106
14	แสดงแหล่งการขายผลผลิตของชาวบ้าน	138
15	แสดงราคาเฉลี่ยข้าวเปลือกเจ้า(ราคาหน้าโรงสี) จังหวัด พิจิตร ปี 2523	145
16	แสดงการติดต่อระหว่างพ่อค้าคนกลางกับชาวบ้านอำเภอวังทรายพูน	163
17	แสดงสาเหตุที่ชาวบ้านติดต่อค้าขายกับพ่อค้าเป็นประจำ	163